

โครงการศึกษาการปรับตัวของธุรกิจไทย ในเศรษฐกิจสูงวัย

บทสรุปผู้บริหาร

เสนอ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า กระทรวงพาณิชย์

โดย บริษัท โบลลิเกอร์ แอนด์ คอมพานี (ประเทศไทย) จำกัด

กันยายน 2563

บทสรุปผู้บริหาร

องค์การสหประชาชาติคาดการณ์จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยว่าจะมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงประมาณ 19.55 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2596 โดยคิดเป็นร้อยละ 29.64 หรือกว่า 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนของผู้สูงอายุนี้ ส่งผลกระทบสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ ทั้งในส่วนของการผลิตที่จะมีกำลังแรงงานที่ลดลง และการบริโภคที่อาจมีรูปแบบอุปสงค์ของสินค้าและบริการที่แตกต่างไป ด้วยเหตุนี้ ระบบเศรษฐกิจในลักษณะเดิมที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในสัดส่วนที่น้อย อาจไม่สามารถตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver Economy) ซึ่งบูรณาการประชากรผู้สูงอายุเข้ามาในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ทั้งในแง่ของการให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นของผู้สูงอายุ

การศึกษาแนวโน้มสำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสูงวัย ช่วยให้เข้าใจแนวโน้มของตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจสูงวัยในระดับประเทศและระดับโลกได้ เป็นข้อมูลสำหรับการปรับตัวของภาคธุรกิจ รวมถึงการพัฒนาแผนนโยบายเพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้ประกอบการให้สามารถเข้าถึงโอกาสจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย โดยได้มีการศึกษาแนวโน้มด้านสังคมสูงวัย ซึ่งนอกจากตัวเลขประชากรสูงวัยที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ขึ้นไป (ตามนิยามของธนาคารโลก) จะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดอยู่ที่ร้อยละ 11.9 ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งสูงเป็นอันดับที่ 58 ของโลก อายุคาดเฉลี่ย (Life Expectancy) ของประชากรไทยก็เพิ่มสูงขึ้นเป็น 76.93 ปี อยู่อันดับที่ 65 ของโลก แนวโน้มที่ส่งผลสำคัญต่อธุรกิจคือทัศนคติจากผู้สูงอายุที่เปลี่ยนไปจากเดิม เมื่อผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตัวเองและใช้ชีวิตอย่างอิสระ

แม้ว่าภาพจำ (Stereotype) ของสังคมผู้สูงอายุ คืออุปสรรคต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอาจไม่ใช่ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเสมอไป ภาคธุรกิจสามารถใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ภาคธุรกิจในการผลิตและส่งมอบสินค้าหรือบริการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ อันเป็นโอกาสสำคัญในเศรษฐกิจสูงวัย โดยมีตัวอย่างเทคโนโลยีที่น่าสนใจ เช่น เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง (The Internet of Things หรือ IoT) มักถูกนำมาใช้ในเทคโนโลยีทางด้านสุขภาพและการแพทย์สำหรับอำนวยความสะดวกและดูแลผู้สูงอายุ อาทิ อุปกรณ์บันทึกข้อมูลสุขภาพและเชื่อมต่อระหว่างผู้สูงอายุ ผู้ดูแล และ

สถานพยาบาล เทคโนโลยีบ้านที่เชื่อมต่อกับทุกอย่าง (Connected home) ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่บุตรหลานที่สามารถดูและระวังการใช้ชีวิตตามลำพังของผู้สูงอายุได้ รวมถึงเทคโนโลยีหุ่นยนต์และการให้บริการ (Robotics and Services) ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ปรากฏอย่างชัดเจนในเทคโนโลยีทางการแพทย์และการพยาบาลและการแพทย์ เช่น การผ่าตัดหรือวินิจฉัยโรคด้วยระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์ นอกเหนือจากนี้ ยังมีเทคโนโลยีหุ่นยนต์บริการผู้สูงวัยเพื่อการรักษาสุขภาพ หรือตรวจจับการล้ม เป็นต้น

การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุและทิศทางของภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐในการจัดสรรสวัสดิการ และภาระของภาคประชาชนในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทางภาษีเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุ ยังรวมถึงเรื่องกำลังแรงงานที่ลดลง แต่ในขณะเดียวกัน สถิติด้านผู้สูงอายุสะท้อนเห็นถึงจุดแข็งของธุรกิจด้านสุขภาพของไทย เช่น การแพทย์และพยาบาล โภชนาการ และสหภาพการสำหรับผู้สูงอายุ อันทำให้ผู้สูงอายุไทยมีอายุยืนยาวมากขึ้น จึงเป็นโอกาสสำคัญสำหรับธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จากการศึกษา พบว่าสิ่งที่ผู้สูงวัยต้องการหลัก ๆ ประกอบด้วย สุขภาพแข็งแรง การมีอายุยืนยาว ความมั่นคงทางการเงิน การดูแลเอาใจใส่ และความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว สังคมและไลฟ์สไตล์ และความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต จึงนำมาซึ่งโอกาสสำคัญของธุรกิจไทยในเศรษฐกิจสูงวัยที่โครงการนี้ได้ทำการศึกษา ครอบคลุมธุรกิจด้านการแพทย์และบริการสุขภาพ ธุรกิจด้านสินค้าอุปโภคบริโภค ธุรกิจบริการด้านการเงินและการประกันภัย ธุรกิจการพัฒนาที่พักอาศัย ไลฟ์สไตล์ และธุรกิจหุ่นยนต์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้สูงอายุ

นอกจากธุรกิจที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงวัยตามที่ได้ศึกษาข้างต้น ทั้ง 5 ธุรกิจแล้ว ภาพรวมโอกาสทางธุรกิจเศรษฐกิจสูงวัยอื่นๆ ประกอบด้วย ธุรกิจที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงวัยที่อาศัยอยู่โดยลำพัง เพื่อตอบสนองความต้องการด้านบริการที่ช่วยจัดการชีวิตประจำวันเฉพาะด้าน (Case management) ซึ่งเป็นธุรกิจที่ยังไม่มีในประเทศไทย รวมถึงการพัฒนาที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงวัยแนวคิด Co-housing ที่ช่วยให้ผู้สูงวัยสามารถแบ่งปันสาธารณูปโภคภายในชุมชน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

สำหรับแนวทางการปรับตัวของภาคธุรกิจและสังคมสูงวัย จำเป็นที่จะต้องพัฒนาสินค้าและบริการสำหรับกลุ่มผู้บริโภคที่มีรายได้ทุกระดับ เนื่องจากสินค้าหรือบริการสำหรับผู้สูงอายุยังคงเน้นกลุ่มเป้าหมายที่มีระดับรายได้ค่อนข้างสูง ซึ่งทำให้ยังมีกลุ่มผู้สูงวัยที่จำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ การออกแบบธุรกิจที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่เข้าถึงจะเป็นช่องทางการทำธุรกิจที่สร้าง

มูลค่ามาก และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาพรวมได้ ทั้งนี้ ผู้ประกอบการสามารถใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้ประโยชน์จากการคาดการณ์ความต้องการ (Demand forecast) เพื่อการเจรจาล่วงหน้าในเรื่องราคาสินค้านำเข้าและช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ สิ่งสำคัญสำหรับผู้ประกอบการคือ การสร้างความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับความต้องการของผู้บริโภคสูงอายุ เพราะโลกของคนสูงอายุไม่ใช่แค่เรื่องการใช้ชีวิตหลังเกษียณ แต่เป็นแนวโน้มการเรียนรู้ตลอดชีวิตและความคุ้นชินกับเทคโนโลยี สินค้าและบริการต้องมาพร้อมกันนวัตกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงความสามารถในการใช้ชีวิตอย่างอิสระ นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาในประเด็นของการรับมือกับภาวะขาดแคลนแรงงานในอนาคต โดยใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภาคธุรกิจสามารถใช้ประโยชน์จากแรงงานสูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์สูง รวมทั้งยังพร้อมทำงาน

เมื่อธุรกิจสามารถปรับตัวเข้ากับความต้องการของเศรษฐกิจสูงอายุได้ ก็จำเป็นที่จะต้องพัฒนาสินค้าและบริการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของธุรกิจ ผู้ประกอบการควรยึดหลักการพัฒนาสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุตามมาตรฐานสากล เพื่อสามารถเข้าถึงตลาดในต่างประเทศ และการพัฒนาสินค้าและบริการควรเป็นไปตามหลัก Universal design โดยคำนึงถึงผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลางในการออกแบบ การส่งเสริมการเชื่อมโยงระหว่างภาควิชาการเพื่อการถ่ายโอนองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง เป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีของผู้ประกอบการ

ความพร้อมของภาคเอกชนจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้กำหนดนโยบายให้เกิดความร่วมมือ เพื่อดำเนินนโยบายเชิงรุกในการขยายตลาดสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุ โดยศึกษาและประเมินความต้องการของตลาด (Demand driven) นำไปสู่การจับคู่ทางธุรกิจ (Business matching) เพื่อดึงธุรกิจต่างชาติให้เข้ามาลงทุน นอกจากนี้ จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมองค์ความรู้ในด้านการประกอบธุรกิจในเศรษฐกิจสูงอายุ ภาครัฐสามารถช่วยเหลือในด้านข้อมูลความต้องการของตลาดสูงอายุทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มและตรงกับมาตรฐานและความต้องการของตลาดต่างประเทศ รวมถึงสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านบริการสุขภาพผู้สูงอายุ ที่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ผ่านการขยายความร่วมมือและสร้างเครือข่ายระหว่างโรงพยาบาลเอกชนและโรงพยาบาลรัฐ รวมทั้งการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาบุคลากรให้สามารถรองรับผู้สูงอายุทั้งในไทยและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการหลายภาคส่วนยังคงพบกับอุปสรรคด้านกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในเศรษฐกิจสูงอายุ ดังนั้น ภาครัฐจำเป็นต้องดำเนินบทบาทในการอำนวยความสะดวกด้านกฎระเบียบ ควรมีช่องทางลัดสำหรับการทดลองทดสอบนวัตกรรม (Sandbox) และพัฒนา

กระบวนการดำเนินการในปัจจุบันให้มีความคล่องตัวมากขึ้น เพื่อช่วยให้ธุรกิจสามารถตอบสนองทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้ ท้ายที่สุด โจทย์สำคัญของการส่งเสริมเศรษฐกิจสูงวัย คือการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กับการสร้างสังคมสุขภาพดีและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความตระหนักด้านการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันในสังคม ผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วน เน้นรณรงค์เรื่องการป้องกันและรักษาสุขภาพ ให้มากกว่าการรักษาพยาบาล กระตุ้นให้เกิดสินค้าและบริการที่ช่วยป้องกันโรคภัย รวมถึงการจัดสรรสวัสดิการที่สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน อันจะเป็นการช่วยประหยัดงบประมาณด้านสาธารณสุขของประเทศในระยะยาว

Executive Summary

According to the United Nations, the number of elderly people will reach to 29.64 % or 19.55 million people, accounting for more than one-fourth of the total population. The growing proportion of senior citizens will inevitably have impacts on economic system in which the other generations will also be affected, and related economic activities will need to be adapted. Additionally, decreasing labor in production side as well as changing demand on goods and services will also be seen in ageing society. Regarding this, the previous economic system that might overlook elderly population is no longer respond to this structural change of population effectively. The adaptation to Silver Economy requires engaging senior people in economic activities and producing goods and services aimed at meeting demand and need of elderly people.

The study on various trends that have impacts business sector enhances understanding of market trends and consumer behavior in Silver Economy at both domestic and global levels. It will also be useful when designing the policies aiming at facilitating and supporting entrepreneurs in accessing to business opportunities. The study on ageing society trends show that, in addition to rapid increase of seniors aged 65 and over (defined by the World Bank) to 11.9 percent in 2018, ranking at 58th in the world, life expectancy of Thai citizens is also increasing to 76.93 years, ranking at 65th in the world. The situation results in changing perspective of senior citizens when they are able to live independently and this must be taken into account when designing goods and services.

Ageing society has long been stereotyped as threats to economic growth. However, several studies have reaffirmed that **transforming into ageing society brings about also greater opportunities when the advanced technology plays its role in system of production and distribution of goods and services for senior population.** The advancement of technology includes the Internet of Things which is often used in healthcare and medical technology in order to take care of and give seniors more convenience. Example is electronic health recording device that connects senior, caregiver, healthcare facility. Connected home helps family members and caregiver to monitor when

elderly people are alone or for those who live independently. Robotics and Services are increasingly applied for medical uses including surgical robots and there is also an upward trend in the usage of assistive robots for seniors.

The increase in senior population and growing number of dependent elderly population clearly have economic and social impacts including the management of resources and welfare on the government side. Personal income tax revenue will likely fall in line with a decline in the working age population and will be spent on welfare for the senior as the country has already become an ageing society. However, **statistics reflect strengths in healthcare sector in Thailand including medical and nursing service, foods industries and recreation for seniors** contributing to increasing longevity of the citizens. Findings from this study show that **needs of elderly people include healthiness and longevity, financial stability, caring and family cohesion, community and lifestyles as well as convenience. These pave the way for business opportunities in different sectors including medical and healthcare services, food and consumer goods, financial services and insurance, accommodation and lifestyle as well as robotics and electronic equipment.**

In additions to abovementioned businesses that this study covers, changing demand in ageing society opens a window of opportunity for case management businesses that address the needs of independent-living seniors in their daily lives. The idea of co-housing can also be applied to accommodation development businesses that can help the elderly save their living cost by sharing facilities and health care resources.

For the business sector to move forward in Silver Economy, it is essential to ensure that entrepreneurs develop goods and services for all. The study found that most of the products and services for the elderly operated by the private sector mainly target high-income seniors. If entrepreneurs can design a business that is accessible to most consumers of the aging market, tremendous economic value will be generated while the quality of life among the elderly will also be improved. In this connection, entrepreneur can **utilize database of ageing population heath** for demand forecast which can minimize cost of production through advanced commitment for the lower price of imported healthcare

products and other goods. **To profoundly understand needs of elderly consumers** is key to success of business as the future Silver economy will not only focus on healthcare and life after retirement. The aging world will come with the trends of lifelong learning and technology usage among seniors. Products and services must come with innovation that gives the elderly ability to live independently and senses of freedom. Moreover, with concerns over the shortage of labor in ageing society, the study suggests **business sector maximize existing human capital** especially those senior population who are skillful, active, and willing to continue working.

It is important to continue developing goods and services to sustain businesses in the Silver Economy. Entrepreneurs should **adhere to international standards and the principles of Universal Design** with the idea of putting users at the center so that their businesses are recognized by the global community. **Promoting collaboration with academic sector for knowledge transfer** can enhance quality of products by applying technology and innovation to the real use.

The private sector can contribute to building healthy ageing society only when proactive policies are implemented in supporting entrepreneurs to expand the market. Business matching approach can be considered on the basis of demand driven analysis. Platform for demand and supply to meet should also be provided in order to attract more foreign investment. More should be done to **enhance knowledge of entrepreneurs in Silver Economy** and that the government can provide information regarding demand in local and international market. The entrepreneurs can therefor produce value-added products and services that match the need of seniors and meet international standards. Recommendations from the study also highlight the need to **support capacity building for healthcare professionals through private and public partnership** for training center which can help produce more workers to meet increasing demand in ageing society. However, **several entrepreneurs are facing regulatory obstacles** and this leads to a call for government to **review regulations related to businesses in Silver Economy** to ensure that the regulatory environment is more conducive to starting and operating business aiming at addressing needs of seniors. Regulatory sandbox that allows innovators to conduct live

experiments in a controlled environment under a regulator's supervision should be taken into consideration. Last but not least, **the ultimate goal of promoting Silver Economy is to generate economic growth while building healthy society and lifting quality of elderly lives.** It is essential to **raise awareness on preventive healthcare in the society** and encourage people to modify their lifestyle that can prevent illness in the first place. This can be done through incentivizing entrepreneurs to produce more healthy goods and lifestyle services while welfare on preventive healthcare should be allocated and that can reduce the cost of public health care in the longer term.

Bolliger & Company

Bolliger & Company (Thailand) Ltd.

Level 31, Sathorn Square Office Tower

98 North Sathorn Road, Silom, Bangrak, Bangkok 10500

T +66 (0) 2 230 6399 | F +66 (0) 2 230 6333

www.bolliger-company.com